

Totes les formes romàniques del mot provenen en definitiva del ll. PALPĒBRA, o de les seves variants PALPĒTRA, -ETRUM, ja documentades també a l'Antiguitat. Veg. les dades i l'estudi conjunt de tots els representants romànics, en l'ampli article del DECH, 5 PÁRPADO (IV, 405-6). De PALPĒTRA prové el francès *paupière*; d'una lleugera simplificació de PALPĒTRUM surten el cast. *párpado* i el cat. ant. *pàlpet*: aquests degueren sofrir una lleu contaminació del verb PALPITARE (pres. *pàlpat*), de sentit quasi igual al del cat. *parpellejar*, cast. *parpadear*. En *parpella* i oc. ant. *palpela* (*palperla* també, i *parpela*) hi ha evolucions fàcilment comprensibles de la base PALPETRA del francès *paupière*.

Formes molt semblants a la que ha estat preferida pel català, tenim en el gen. i cors *parpella* (Guarnerio, *Rend. Ist. Lomb.* XLVIII-XVII, § 256; *Litbl.* XXXVII, 276, n. 2). Per a les nombroses variants occitanes, veg. Zauner, *RFGn.* XIV, 374, 376. Ultra aquestes hi ha *pau-padèra* que vaig recollir a la Baixa Vall d'Aran (*Voc.*, 20 *Ar.*, 93) i continua per l'Alt Comenge: «guelhs que bous auèiten per dauatch es *pau-padère*» (glossat «paupières» a Fos, *Bouts d. M.* XXIX, 49): el qual sembla reflectir una base *PALPETELLA, potser explicable per una formació diminutiva de llatí arcaic *damunt PAL-* 25 *PETRA*, si bé no descartem la possibilitat que tingui una explicació semblant a la que he donat del castellà *párpado* i cat. ant. *pàlpet* per contaminació de PALPITARE; en tot cas en alt aranès i aranès central diuen *paupeta*, que sembla simple trivialització sufixal d'a- 30 quelles altres.

També en català hi ha hagut altres formes regionals o locals que no són recents, però deuen ser genuïnes. En el P. Val. consta *parpall*, que és del Migjorn: ja Sanelo (c. 1800) «*parpall*: párpado del ojo» (f° 113r2); també a Monòver (SGuarner, *Canyís*, p. 155); ja la donava Moll com a val. el 1930 (*AORBB* III, 36) i la localitza *AlcM* a la comarca alcoiana, però *parpalla* en l'Alt Maestrat i a la zona Gandia-Pego-Marina. No és improbable que aquesta *a* s'expliqui per una base mos- 40 sàrab arabitzada, però potser més aviat m'inclinaria a suposar que estenen-se com sol fer-ho el val. l'ús del diminutiu *parpelleta*, dissimilat en *parpalleta* segons l'hàbit valencià, això refluï després sobre la forma no-diminutiva, ço que tindria l'avantatge d'explicar-nos, 45 d'un sol tret, tant la *a* com el masculí secundari; hi confluiria la dissimilació en el verb, com sigui que també llegim *parpellejar* en les *Canyissaes* (parlant d'un *cegallos*, p. 38).

A les Illes hi ha *pipella* que Moll assenyala tant a 50 Mallorca com a Menorca: i en efecte és la forma que donen com a mallorquina ja el *DFgra*.² i el *DAG*., i com a men. ja FebrCard. («*pipellas*: párpado, *paupière*); Camps Merc. l'exemplifica a Menorca en un interessant ús topogràfic: «Es Gort [=gorg], uy blauenc 55 de monstro subterrà guaitant a flor de terra: uy que té per ceia un espès boscarró d'abatzés i junqueres, i per *pipella* una gran roca en forma de mitja lluna» (*Folk. Men.* II, 46). Ara bé el *DAG*. l'assenyala també a les Guilleties, i documenta el verb *pipellejar* 'par-

pellear' en Fc. Camprodon i en Verdaguer («*pipellejar* de son»), que eren justament d'aqueixa zona. Però el cas és que aquest verb ja l'usava MrnAguiló en poesies dels seus vells temps: «estols de boyres qu' escampa / l'ull del sol *pipellejant*, / clarors d'auba y d'hora baixa, / a reveure, adéu-siau! (*Esperança*, trad. «el sol centelleante» en *Poetas Bal.*, Palma 1873, p. 102).

Ara bé aquesta forma verbal és important, perquè 10 ens demostra per quina via *parpellejar* va canviar-se en *pipellejar*: per influència de *bispillejar*, *besp-*, *bespilla* 'centellejar' mot que he documentat i estudiat a l'article *GUSPIRA*, segurament amb arrels expressives. Això ens prova, doncs, que també a les Illes, com a Osona, la variant *pip-* sorgí només en el verb, al principi, i solament des d'aquest es propagaria al substantiu *parpella* > *pipella*. Així indirectament prova que *parpella* fou primitivament la forma general a tota la llengua, amb alteracions secundàries *pipella* i *par-* 20 *pall(a)*, merament regionals.

Altres variants més locals: *pàrpol* (S. XVI, i d'alguna zona mall., val. i de l'Ebre). *Papull*, *papulls* (*DAG*.), on hi ha contaminació de *pampallugar* i de *ull*. *Parpell*. *Parpiello* a Benasc (Ballarín, *Dicc. Ben.*). Per a *parpana* i *palpanes*, *palpanya*, *palpampa*, veg. *pestanya*.

DERIV.: *Parpellejar* [«resplendir, -jant: resplendent», Lab. 1864]; clàssic: «Beu poc, sens gaire set; després aixeca / al cel, enorme, l'embanyada testa / amb un gran gesto tràgic; / *parpelleja* / damunt les 25 mortes nines, i se'n torna, / orfe de llum sota del sol que crema, / vacillant pels camins inoblidables, / brandant languidament la llarga cua», 1900 (*La Vaca Cega*, v. 19); i V. supra a l'*Atl.* *Parpelleig*; *parpellar*; *parpellada*.

Esparpellar-se 'deixondir-se, desvetllar-se'. En el sumari del cant IX de l'*Atl.*, lín. 8: «Espanya s'*esparpella* ab lo sol en Orient; lo seu àngel pren, per ella, de mans de l'Àngel trist de l'Atlàntida, que al cel se'n torna, la corona». És en el vers 45a, que ja figura igual en l'esborrall de 1867: «Espanya, pel chor d'àngels 35 cridada, s'*esparpella*, / y veu que 's lliga un pèlac ignot a son cos nu, / —Qui relleva en ton cel l'estel caygut?— diu ella, / y, als braços estrenyent-la, joyós respon-li: Tu!»; «son freqüent tracte ab els nombrosos visitants del Santuari francès, li havia donat un ayre *esparpellat*, que ajudat de sa conversa xamosa y picanta, la feya obiradora», MrnVayreda (*Puny*. I, II, 71 (61)).

Altres escriptors preferiren *desparpellar-se*, potser més vividor: «aixecar-se, *desparpellar-se*, obrir lo balcó ---», Genís Aguilar (*Julita*, p. 150); «el sol, l'únic company que'ns venia a veure de fora: franc i joganer, te *desparpellava* 'ls ulls i saltava de l'un llit a l'altre, com si digués —Apa, apa, aixeca't!», Coromines (*Pre-* 40 *sions Imag.*, 150). No confonguem amb *ESPARPALLAR* 'disseminar, escampar', de significat ben separat, de tota altra etimologia, i ja estudiat (cf. *DESPARPAJAR*, *DECH*).

De *palpebra* (supra): *palpebrat*, *palpebració*, *palpe-* 60 *bral*, *palpebritis*, *palpebrejar*, *palpebreig*.